

Algemene informatie over schrijven en voorbereidend schrijven in groep 1 en 2.

Schrijven is één van de moeilijkste dingen, die een kind in z'n leven leert. Het is noodzakelijk dat hersenen, spieren en zintuigen met elkaar samen kunnen werken. Om zover te komen, hebben kinderen ruimte, tijd, spel en materialen nodig.

Het doel van schrijven is communicatie.

Wat er geschreven wordt, moet duidelijk leesbaar voor de ander(en) zijn. Praten op papier en luisteren op papier.

We onderscheiden aan de ene kant het spontane "schrijven" en het methodische, technische schrijven: het schrijfonderwijs.

Het spontane "schrijven", dat op tekenen lijkt, komt op natuurlijke wijze in de groepen 1 en 2 aan de orde.

Voornamelijk is de motorische ontwikkeling daar één van de uitgangspunten. We kunnen de motorische ontwikkeling van kleuters stimuleren door materialen voor de tast (voelen), de grove en fijne motoriek. Het gaat er dan om om het motorisch functioneren zover te krijgen, dat het kind voldoet aan de voorwaarden om te leren schrijven. In wezen komt het "schrijven" voor het lezen, omdat een kind eerder van klank naar teken kan dan andersom. Maar omdat het motorisch apparaat nog niet zover is, zal 't kind eerder de techniek van het lezen te pakken hebben, dan die van het methodisch schrijven. In groep 1 en 2 beginnen de kleuters al met letters (vaak hoofdletters) dat is niet erg, want we kunnen daar op aansluiten door stempeldozen te geven, zodat ze met letters gaan experimenteren. Ook houten letters, letterdozen, voeldozen en lettervormdozen zijn dan aan te bevelen. Dat is alleen nog maar spelen, voelen, experimenteren, niet schrijven!

Martin Keulen heeft vaak als schrijfvoorwaarden genoemd:

- de grove en fijne motoriek moet ontwikkeld zijn.
- de coördinatie van oog en hand moet goed zijn.
- het kind moet vormen kunnen waarnemen.
- het kind moet vormen kunnen onderscheiden.
- het kind moet kritisch kunnen waarnemen.
- het ruimtelijk inzicht moet goed ontwikkeld zijn.
- de oriëntatie in de ruimte (van drie dimensionaal) met het platte vlak en links/rechts/onder/boven moet geen problemen meer opleveren.

Daarbij noemt hij de ontwikkeling van de motoriek als belangrijkste. Wat kunnen we in groep 1 en 2 zoal doen om op speelse en natuurlijke wijze naar het echte schrijfonderwijs toe te groeien?

De motoriek in groep 1 en 2 zover te brengen.

Wat kunnen we doen om bewuster bezig te zijn. Hierboven zijn de voorwaarden genoemd: kan het kind in deze periode niet genoeg bewegen en met z'n lichaam bezig zijn, dan bestaat de kans dat het in de volgende fase meer moeite heeft met de opdrachten en later ook met het technisch schrijven. Geef in zo'n geval de kleuter voldoende tijd, ruimte en goede materialen. Eerste voorbereiding: het tekenen

Door het tekenen (eerst grote vellen en dikke materialen) is het kind doende om de beweging vanuit de schouder via de elleboog naar de pols en de vingers te brengen. We zien, dat de

kleuter steeds kleinere figuurtjes tekent en ook realistischer. Daaruit kunnen we opmaken hoe het er met de motoriek voor staat, hoe het ruimtelijk inzicht is en hoe het kind waarneemt en het op 't papier "neerlegt". De materialen moeten afgewisseld worden: eerst wasco, maar later ook: potloden, viltstiften, penselen, pennen, kleurpotloden etc. Door rondjes om de tekeningen te laten maken (van links naar rechts) komen ze al dichterbij het tekenend schrijven. De symbolen zijn nu nog concreet, het worden bijna letters. We kunnen vingerverven: eerst grote, ronde bewegingen, later fijne stipjes en streepjes. Daarbij is het aardig om eens kleine penseeltjes te gebruiken. Ook patronen kunnen vaak met allerlei expressiematerialen gemaakt worden. (nu scheerschuim.) (de kleuters vinden het herhalen schitterend) De naam van de kleuter komt ineens zomaar tevoorschijn. Schrijf de naam voor in de schrijffletters van de schrijfmethode. Of nog beter stempel de naam voor, zodat het kind het zelf weer na kan stempelen met de stempeldoos. Je kunt ook een bakje met losse kaartjes met stempelwoordjes in een werkhoek zetten, zodat de kinderen er zelf één uit kunnen zoeken en na kunnen stempelen. We hebben dan een lijn te pakken van het spelen met kleur op papier naar het maken van figuren met een doel en naar schrijven toe. Laat het kind bij de zand- en waterbak van "experimenterend bezig zijn" met zand en water, naar meer gerichte handelingen gaan. Daar komen vaak begrippen aan de orde, die bij lezen en rekenen niet gemist kunnen worden. Bijvoorbeeld meer en minder, vol en leeg, groot en klein, links en rechts, hoog en laag, hard en zacht, enz. Het afwegen, schatten, meten, passen, voelen enz. kan de beweging van het kind steeds fijner en behendiger maken. Geef opdrachtjes, dan kan 't kind nog extra oefenen. Ook de huiskamerwerkjes zijn goede oefeningen. Bij bouw- en constructiemateriaal is de motoriek vaak doel op zichzelf. Zorg dat het materiaal voor oudere kinderen ook moeilijker wordt en kleiner om te hanteren. Ideaal zijn kraaltjes, kralenplankjes, mozaïek, blokjes, lego, puzzels, lotto's, insteekmozaïek etc. Het werken van links naar rechts en in spiegelbeeld komt hierbij goed naar voren. Laat de beestjes op een rijtje leggen: links de grootste en zo steeds kleiner. Kralen op een rij van links naar rechts. Een figuur namaken met mozaïek, insteekmozaïek of de kralenplank.

Klei is geschikt materiaal om de vingers goed te gebruiken en te ontwikkelen. Door te knijpen moet er wat ontstaan. Daarenboven vinden de meeste kinderen het leuk om met klei te werken. Geef eerst een groot stuk, maar later ook eens wat kleinere kluiten. Het kind wordt dan gedwongen om zijn produkt zo klein en fijn te maken dat het zijn vingers goed moet gebruiken. Ook het maken van kleine vormpjes of onderdelen is een goede oefening. Het oefenen van de vingers geldt ook voor het vouwen van figuren. Daarbij moeten de vouwen met de vingers worden aangedrukt. Hoe moeilijker de te leren figuren, des te beter moet de motoriek zijn ontwikkeld.

We geven nog even een overzicht van enkele middelen die voor de motorische ontwikkeling belangrijk zijn:

- blokken (grote-middelgrote-kleine)
- planken (grote en kleine)
- klei en kleistukjes
- lego (bambino bestaat niet meer)
- gereedschap
- plastic insteekkralen
- pijpjes
- voorsorteerplanken
-
- grote en kleine kralen
- inlegplanken en puzzels
- cilinderblokken

- geometrische puzzels
- geometrische figuren
- mozaïek (groot en klein)
- plakfiguren
- logiblocks
- poppenkieren met verschillende sluitingen
- eigen kieren: knoopjes, ritsen, veters, enz.
- schorten in de klas
- Montessori's
- plank met sloten
- potjes met schroefdeksel
- timmergerei
- schaatjes en papiersoorten
- flesjes, trechters, bloemengieters, serviesje
- vouwblaadjes, karton
- borduurkaarten
- naald en draad
- lapjes
- alle buitenspeelmateriaal

We geven ook nog wat suggesties om met de verschillende materialen te werken. Heb jij of de kinderen zelf ideeën, schrijf die dan op het blanco gedeelte onder elk onderdeel.

Kralen.

- Materiaal: - dikke houten kralen
- middelgrote
 - potje met verschillende kralen
 - verschillende vormen kralen (groot/klein, rond/vierkant, rond/langwerpig)
 - kleine stenen kraaltjes
 - hele kleine glazen kraaltjes
 - draad van verschillende diktes en naalden

Jonge kinderen werken met dikke kralen in de zes hoofdkleuren. Als de mororiek wat fijner wordt, kunnen ook kleinere kralen aangeboden worden.

- Aanbieden: - laat de kinderen vrij experimenteren en ontdekken. Ze moeten leren de kralen aan een draad te krijgen, of de draad of de naald door de kralen te doen.
- geef daarna eens opdrachtjes om patronen te rijgen. Ook zelf laten bedenken. Een patroon kan in het platte vlak nageplakt of getekend worden.
 - geef dan de variaties in kleur, grootte en vormen. Eerst laten experimenteren, daarvanuit verder helpen en kleine opdrachtjes geven.
 - de kleine glazen kraaltjes zijn voor die kinderen die al een hele fijne motoriek en goede oog-, handcoördinatie hebben.

Vouwen.

- Materiaal: - oude kranten
- vouwblaadjes (groot en klein)

- andere vorm vouwblaadjes (rond, rechthoek etc.)
- vlechtreden

Het gaat erom dat de kinderen met de ogen volgend nagaan wat de beide handen doen. Ook leren ze zo verschillende soorten papier kennen door 't voelen. De vingers hebben een belangrijke functie, daarmee kunnen scherpe vouwen worden gemaakt.

- Aanbieden: - laat eerst de kinderen zomaar vouwen met de krant, van groot naar klein.
- maak een feesthoed van een krant en knip er een bloem op.
 - van vouwblaadjes verschillende technieken aanleren, de rechte, de schuine, het kruis, 16 vierkantjes en de dubbele driehoek.
 - uit de basistechnieken weer nieuwe opdrachten zoals:
 - rechte vouw: boekje,
 - schuine: zakdoekje, hoedje, zeebakje, draak, boot, punt.
 - kruis: schilderijtje, bloem, driehoek, rok, envelop
 - 16 vierkantjes: bakje, kruis, poppenkast, peper en zoutstel, bootje, snoekenbek, zeilboot, sterren.
 - dubbele driehoek: kikker, pauw, vogel, zwaan, wigwam, sinterklaas
 - Van vlechtreden harmonica vouwen. Als ze dat kunnen, komen de muizentrapjes aan de orde.

Tekenen.

- Materiaal: - papier in alle vormen en maten
- krijtjes, panda, wasco, bordkrijt, houtskool
 - viltstiften, potloden, kleurpotloden
 - verven, vingerverven, waterverf, ecoline, etc.
 - glas, hout, stof, metaal

Het tekenen is de voorbereiding op het schrijven voor later. Er zijn verschillende fases in de ontwikkeling van kleuters bij het tekenen. Pas het aanbieden van het materiaal aan bij de fase waar het kind in zit. Van groot materiaal naar wat kleiner en fijner.

- Aanbieden: - geef eerst groot materiaal en laat de kinderen er vrij mee op groot papier werken..
- laat ook eens met twee handen werken.
 - wissel het materiaal af, dat stimuleert om verder te gaan.
 - vingerverven begint ook met vrije bewegingen met beide handen. Later kunnen de kinderen kleine figuren maken.
 - maak een tekening van lijm, strooi er zand over of zaagsel en laat later met vingers over de lijnen gaan.
 - geef eerst zacht krijt en laat de kinderen het uitvegen, uitvlammen!
 - als de kinderen al verder zijn, vinden ze het ook aardig om tussen de lijnen te kleuren, laat dat met kleurpotloden doen.
 - allerhande zelfuitgeknipte vormen en letters inkleuren.
 - met viltstiften: een weg maken in een doolhof, een vlinder in de lucht laten vliegen, kinderen roepen hoera, etc.
 - met houtskool lichte bewegingen op papier laten maken.
 - opdrachten meer richten op "schrijven": teken eens
 - dikke druppels laten regenen

- vuurwerk uit elkaar laten spatten
- slingers door elkaar tekenen
- blaadjes van de bomen laten waaien
- in een pan water laten
- een kluwen garen maken
- met beide handen twee kluwens maken
- een poes alles in de war laten maken
- allemaal stekelbaarsjes tekenen
- kind over het papier laten rennen van het ene eind naar het andere
- vogels in de lucht tekenen en laten vliegen
- alles vliegt in de brand
- bomen waaien heen en weer
- teken een poes en allemaal muizen: laat de poes de muizen pakken
- teken kinderen in een kring: laat ze er allemaal uitrennen
- teken kinderen buiten de kring en laat ze er nu allemaal in gaan staan
- teken een autocross
- teken een glazen pot: er komen allemaal boontjes, macaroni of zo in.
- appels vallen van de bomen
- teken allemaal bosjes; de bal ligt in een hoek van het papier; Jan staat boven; laat aangeven hoe Jan bij de bal komt
- laat met een verfkwastje een racebaan verven in een achtvorm; steeds harder over de vorm gaan
- zo ook het spoor van een trein; kan recht, ovaal, rond, twee rondes, etc.
- brand: teken de spuit; er spuit water uit
- teken kinderen die onder de douche staan
- teken 8 stippen boven aan het papier en 8 spinnen eronder; nu de draad nog waar de spin aanhangt.

Boetseren.

- Materiaal: - natuurlijke grijze klei
- witte klei (droogt snel)
 - plasticine
 - gips
 - papier en stijf sel
 - deeg voor koekjes, brood etc.

Door met de vingers het model te maken is dit een goede oefening voor de ontwikkeling van de fijnere motoriek. Ook hier gaat het eerst om grote bewegingen vanuit het hele lichaam, de hele arm, de elleboog, de pols naar handen en vingers toe.

Mogelijkheden:

- geef het kind een klomp klei of ander materiaal en laat ze er vrij mee vormen, knijpen, slaan etc.
- maak met elkaar eens koekjes of een bol, laat de kinderen dan omgaan met het deeg. Ze mogen zelf de vormen maken. Als het gebakken is kunnen ze het opeten. Laat van klei een bal, een cilinder, een vierkant, een driehoek en een fantasievorm maken.
- maak een bal en steek er met duim en vingers allemaal gaten in. Dan weer een bal maken en dan weer gaten.
- laat van de bal allerlei andere vormen rollen (met de hand drukken, rollen en met de vingers

- kneden)
- uit een stuk klei allerlei kleine balletjes of blokjes laten maken.
- van gips een figuur laten maken en hard laten worden, goed de vingers gebruiken voor de afwerking
- uit een stuk klei een figuur laten maken, bijvoorbeeld beesten (een makkelijke, dan een moeilijkere) en poppetjes.
- de opdracht dat het niet meer aan elkaar gezet (geplakt) mag worden, maar het moet uit één stuk gekneet worden.
- de resultaten kunnen opdrogen, gebakken, geverfd en gelakt worden.
Laat in het begin eens grote kralen maken, verf en lak ze. De kinderen kunnen dan hun eigen ketting rijgen
- laat van stukjes papier en stijf sel kleine propjes maken en plak er een mozaïek mee (dat kan ook van crêpepapier)

Papier.

- Materiaal: - allerlei soorten en kleuren papier
- verschillende tijdschriften
 - lapjes, stukjes kurk, karton, enz.
 - verschillende vormen en soorten papier voor de ondergrond
 - schaarmpjes, prikpenen, lijm, kwastjes en doekjes
 - waardeloos materiaal
 - plakkers, stroken, enz.

Op de groepen 1 en 2 wordt veel met papier gewerkt. Bijna elke dag is er wat te doen bij de knip- en plaktafel. Daarbij leert de kleuter verschillende technieken (bijv. knippen en plakken), maar ook het schatten met het oog, goed waarnemen en weergeven van de wereld om hem heen.

- Enkele mogelijkheden: - Scheuren. Eerst vrij het papier geven om te scheuren. Dan beginnen met repen scheuren, met de linkerhand het papier vast houden en met de andere trekken. Geef licht papier en laat de kinderen vormen of figuren uitscheuren. Plak het geheel op. (linkshandigen andersom)
- Knip uit tijdschriften plaatjes van dingen en mensen, verzamelen en opplakken.
 - Van waardevol (kosteloos) materiaal naar aanleiding van een verhaaltje dingen laten maken bv. een trein, auto, mannetje, dier, huis etc.
 - Laat de kinderen zelf dingen op papier tekenen. Daarna uitknippen, kleine figuren uitprikken en opplakken.
 - Over een onderwerp van papier, lapjes, hout, en/of ander materiaal knippen, snijden, laten plakken.
 - Het scheuren van hele dunne bochtige repen is een moeilijker oefening.
 - Probeer ook eens zig-zag repen af te scheuren. Ook bij het scheuren van kleine onderdeeltjes moeten de kinderen beide handen en vooral de vingers goed gebruiken.

Vingerspelletjes.

Hiervoor worden eigen vingers gebruikt. Er kan hulpmateriaal bij gebruikt worden. De spelletjes kunnen met de hele groep of met een klein groepje kinderen gedaan worden.

- Mogelijkheden: - versjes voor vingerspelletjes, o.a. a) Er komt een muisje aangelopen
b) Duimelot is in het water gevallen
c) In mijn holletje, staat een bolletje
d) Hanse,panse kevertje
e) Ingeltje, pingeltje
- verhalen, waarbij de vingers ter ondersteuning gebruikt worden. Bv. kom eens hier; pas op; in spin.
 - vingers met elkaar laten praten. Gebruik hiervoor vingerpoppetjes, vingerhoedjes, oude sokken, beesten uit de poppenkast. Ook kunnen de vingers zelf geleverd worden.
 - vingers kunnen bewegen, rennen, huppelen, hinkelen, trommelen, glijden, kriebelen, springen, buigen en aaien. Doe het met beide handen.
 - met de vingers een voorwerp betasten, een letter, een figuurtje, een gezicht van een ander kind.
 - met de vingers op knopjes drukken, bv. typemachine, of kleine voorwerpen uit kleine doosjes of kokertjes halen. (o.a. erwtjes)
 - met de vingers piano spelen, trommelen, in 't haar kriebelen, opponeren,
 - om de beurt in de hand van het buurkind kriebelen. Een voorbeeld is de draaiende beweging van de handen bij het "aardappel schillen, aardappel schillen, spruitje eruit!"

Versjes zingen en bewegen.

Als kinderen met één of met beide handen op het bord of op papier bewegingen of patronen maken, is het een goed idee om er ritmische versjes bij te zingen. Dit kan klassikaal, maar ook met een paar kinderen. Gebruik hierbij zoveel mogelijk grote kleurtjes of potloden.

Enkele versjes:

- visje, visje in het water
- suse nane
- schuitje varen
- zage, zage, wiede wiede wage
- wiggel waggel wiebelbeer

Als een beweging al goed lukt, laat 't kind d'r dan eens op improviseren. Dus de beweging vraagt om een liedje. Begin altijd met eenvoudige deuntjes. Laat ook eens bepaalde ritmes horen en laat de kinderen er op papier bij tekenen.

Spelletjes en bewegingslessen.

De motoriek wordt 't meest geoefend bij de kleutergymnastiek, de speellessen, de fantasielessen en het vrije spelen. Zowel de grote als de kleine bewegingen worden er gemaakt. Het gaat te ver om alle aspecten te noemen. We geven hier een paar suggesties om de kinderen te ontspannen voor (bewuste) oefeningen vm "schrijven".

- Bewegen met het hele lijf:
 - rennen, huppelen, draven, hinkelen, achter- en vooruit. Bij kleutergym met hoepels, blokken, ballen, pittenzakje, touwtjes, linten, papier, stokken etc. Om hindernissen heen manoeuvreren. Bij fantasielessen, bijv. de bomen waaien heen en weer, we vliegen als vogels in de lucht, we kruipen als slangen over de grond, we springen naar de hemel toe, pluk de appels maar van de bomen, etc.
- Bewegingen voor de schouders en armen.
 - zwaaien met de armen in de lucht
 - vliegen als een grote vogel en als een kleintje
 - maak je heel klein en dan heel groot
 - doe net of je zwemt, vooruit en achteruit
 - maak een spiraal van binnen naar buiten en andersom
 - schouders ophalen
 - om beurten de linker- of rechterarm over 't hoofd doen
 - armen buigen en weer strekken
 - draaiorgelbeweging
 - slingeren (met/zonder gewichtjes) met beide armen
 - liften, etc.
- Bewegingen voor handen en vingers.
 - in de handen knijpen en weer gewoon, open/dicht
 - met de vingers rennen, over de tafel, over de grond, over de arm, over de rug van iemand anders
 - trommelen met beide handen, vingers (eerst met 2, dan met 3, dan met 4 vingers)
 - polsen draaien, onder en boven
 - met handen losjes wapperen, dan klappen
 - doe een tikspelletje met de vingers van de hand, dan de andere hand. Een vinger is de tikker
 - gooi de handen weg en dan nog eens heel ver weg. Om beurten links en rechts. (dan gelijk)
 - doe de vingers 1 voor 1 in dezelfde hand. Sluit ze op en laat ze los. Nu de andere hand.

Er zijn nog wel meer oefeningen te bedenken. Het gaat erom dat de bewegingen spontaan door de kinderen worden gemaakt. Het kan natuurlijk ook in een verhaaltje gedaan worden in een fantasieles.

Bewegen op liedjes doen kinderen ook graag. Het werkt ontspannend, bijv.

- draai het wielje nog eens rond
- schuitje varen, theetje drinken
- het regent, het regent
- zeg ken jij de mosselman
- Jan Huygen in de ton

- bim bam beieren
- hanse panse kevertje
- in de maneschijn
- in mijn holletje, staat een bolletje
- zo gaat de molen
- hinkel de pinkel, daar komen wij aan
- advocaatje ging op reis
- juffrouw Katrijn

Verder alle dans- en imitatiespelletjes. Bij het buitenspelen gebruikt 't kind z'n hele lichaam, maar ook de vingers. Bij het rennen, draven, kruipen, klimmen, klauteren, hinkelen, hoepelen enz. is het allemaal in beweging, maar in de zandbak gebruikt het de handen en vingers meer, bij het graven, platmaken, bouwen, scheppen, harken, suikerzand maken, poffertjes bakken etc.

Werkjes. (sociale functie)

- Materiaal:
- alles uit de poppenhoek
 - huishoudelijke werkjes
 - maken van sluitingen, strikken, etc.
 - verkleedkist
 - schoonmaakborstels
 - eigen kleren
 - tuinhark
 - Montessorirekken
 - allerhande andere materialen

Dit materiaal wordt zowel thuis als op school gebruikt. Vooral Montessori heeft hier nogal wat materiaal voor gegeven. We kunnen zeggen, dat kinderen sociale vaardigheden oefenen, maar dat tegelijkertijd de grote en de kleine motoriek gestimuleerd wordt.

- Suggesties:
- handen wassen
 - jezelf aan- en uitkleden
 - tafel, bord schoonmaken
 - jas uitdoen, ophangen en aandoen
 - de vloer vegen, dweilen, zwabberen
 - planten water geven
 - knopen door en uit het knoopsgat doen
 - ritsen open en dicht
 - naar de wc
 - verkleedspullen
 - ramen zemen
 - schoenen poetsen
 - met de poppen spelen
 - in de schooltuin werken
 - afwassen
 - haar kammen
 - in een spiegel kijken en iets doen
 - tanden poetsen
 - opruimen

Sporen.

Materiaal: - de zandbak
- papier
- kleur (verf, krijt)
- hulpmiddelen
- doolhof

Een spoor nagaan is niet zo makkelijk. De kinderen krijgen wat gevoel voor richting, moeten goed waarnemen en schatten, moeten hun lichaam beheersen en de juiste volgorde zoeken. Deze oefeningen zijn de voorbereiding op sporen en lijnen op het papier. Het spoor wordt dus eerst gemaakt, dan volgen met de ogen en de handen.

Aanbieden:

Laat een kind in de zandbak een spoor maken. De anderen moeten dat volgen en ook lopen. Zet op drie of vier punten wat dingen in de zandbak. Nu moet het spoor van het ene punt naar het andere worden gemaakt. Er kunnen steeds meer obstakels bij en de route kan ook groter worden, bijv. op het plein. In het zand sporen laten maken met stokjes of met de vingers. Anderen moeten het nagaan. 's Winters in de sneeuw verschillende sporen (auto, dieren, kinderen) volgen. Hetzelfde ook met verf op papier. De vingers maken dan sporen. Dit kan met verschillende kinderen en kleuren. Later het spoor nagaan. (o.a. met vingers nalopen) Op papier kan de leerkracht een doolhof maken. De kinderen moeten het juiste pad vinden. Eerst altijd met ogen en handen (vinger) dan pas intekenen. Dit doolhof kan steeds moeilijker gemaakt worden. De kinderen kunnen er zelf ook één bedenken. Laat het eerst zoveel mogelijk in het lokaal doen en dan op papier. Verschillende draden op papier plakken, er tussendoor laten rennen. De kinderen moeten zien en dan voelen waar de draad langs gaat. Zet tekenlijnen aan het begin en markeer ook het eindpunt.

Ruimtelijk inzicht.

Materiaal: a) - inlegfiguren
- woordsorteerspel
- geometrische puzzels

Bij dit materiaal gaat het steeds om het waarnemen van de vormconstante. De dingen kunnen overeenkomst in vorm hebben.

b) - mozaïek oefenspelletjes
- lucifermannetjes
- sorteerspelletje
- waarnemingslotto's
- concentratiespelletjes

Bij dit materiaal staat de positie-constante centraal. De figuren kunnen gedraaid, op de kop of omgekeerd gebruikt worden. De positie moet dus goed gezien worden.

c) - kupa puzzels
- legpuzzels
- dekorapuzzels
- logiblocks
- kleurrondjesspelletjes
- kralen rijgen volgens schema's
- matje vlechten
- waarnemingslotto's (schoolcentrale)

Hierbij gaat het om de ruimtelijke relaties. Hoe staan twee objecten tegenover elkaar, in verbinding met.

- de werkbladen voor ruimtelijk inzicht (in eigen huis)

Borduren, naaien en weven.

- Materiaal:
- verschillende naalden
 - allerlei soorten kleuren garen en wol
 - dunne en dikke stroken papier
 - grof materiaal, kippengaas of zo
 - kralen en knoopjes
 - papiersoorten
 - echt borduurgaas
 - borduurkaarten met perforaties
 - weefraampjes
 - voorgedrukte borduurkaarten
 - stoffen van grof (jute) naar fijn (katoen)
 - punniken
 - matjes vlechten

Het werken met deze materialen eist al een goede oog- hand coördinatie en een fijne motoriek. Begin bij de jongsten altijd met groot materiaal en laat het dan steeds kleiner worden.

Enkele suggesties:

- laat de kinderen eerst altijd vrij met het materiaal, geef van daaruit aanwijzingen
- weven op kippengaas met dun gekleurde papieren stroken
- met dikke draden, dikke naalden op jute laten "wandelen" steeds op en neer
- op dezelfde wijze een figuur laten maken
- matjes vlechten met de handen, eerst 1 strook, dan 2 en 3 stroken enz.
- bij matjes met meer stroken de vlechtnaald erbij
- op papier een lijn tekenen en die met wol borduren
- weven tussen spijkers op een raamwerk. Eerst met stroken, dan met garen
- stroken papier in elkaar vlechten
- vrij met naald en draad op gekleurd gaatjeskarton
- later figuren en tekeningen borduren op gaatjeskarton
- een opdracht op gaatjeskarton
- vrij op wit karton laten borduren
- voorgetekende afbeeldingen borduren (geef de plek aan waar de kinderen moeten steken)
- zelf een tekening op wit karton maken en dan borduren of naaien met verschillende kleuren garen
- punniken en het echte breien is een vrij moeilijke techniek. Dit komt meestal in groep drie aan de orde
- (met de stopnaald een gat dicht maken)
- met de borduurnaald zig-zag steken en kruissteken op de stof maken
- met verschillende dikten en soorten garen op jute laten borduren. Hierbij ook stukjes schapenwol, kurk, hout, spijkers enz. gebruiken, laat dat spul vast maken
- knoop op stof naaien. Grote knoop met grote gaten op papier of grove stof.

Bouwen en construeren.

Bij het bouwen en werken met constructiemateriaal komen de kinderen spelenderwijs met verschillende problemen in aanraking, zoals: passen en meten, voorzichtig erop leggen, schatten, hierbij moeten hand en oog goed kunnen samenwerken. Maar vooral de ruimtelijke oriëntatie en het ruimtelijk inzicht worden hierbij ondervonden. Er is veel materiaal op dit gebied in de handel. Het meeste materiaal wijst zichzelf.

We noemen hier enkele materialen:

- Haagse set
- Bouwrekkenkist
- Ingenieur
- Konektor
- Draagkisten en planken
- Trein
- Werkbankjes
- Timmergerei
- Logiblocs
- Wereldspelmateriaal
- Fröbelgaven
- Hulpmaterialen bij het bouwen
- Bruine toren
- Roze trap

Bouwmateriaal voor buiten:

- paalkoppen
- planken
- banden
- kleden
- karren
- kruiwagens
- ballen
- touwen
- klossen
- stokken
-
- ladders
- glijplanken
- ringen
- hoepels enz.
- touw touwtjes
- tunneltjes
- klimrek/duikelrek
- schommels
- touwschommels
- touwslingers
- blokken
- wereldspelmateriaal
- zandbakgerei

- materiaal met assen, schroeven, moeren,wielen
- materiaal van de timmerman (afval) verschillende afmetingen
- noppen
- Bambino (groot en klein)
- Lego (Duplo)
- Sio-montage
- Mecano
- Rondo's
- Mozaïek
- Kubussenpyramide
- Ringenpyramide
- houten constructiemateriaal
- materiaal, enz. (zie catalogus)

Algemene informatie over het schrijven.

Wat is de beste en ook de meest economische weg om kleuters te leren schrijven?

Schrijven is beweging.

In het kind zit bewegingsdrang, waar spieren en gewrichten aan te pas komen en de sturing van het centrale zenuwstelsel, maar het hart heeft er ook deel aan, het samenwerken van de uiterlijke onderdelen kan niet zonder een wil gebeuren.

We hebben te maken met een kind als levend geheel, de identiteit, het "ik" van het kind, dat bij ieder weer anders is. Het mysterie, waar ons verstand niet bij kan, maar waar we dankbaar gebruik van kunnen maken.

In potentie is alle materiaal aanwezig om de benodigde beweging uit te voeren, maar er moet geoefend worden om ze soepel te krijgen. Denk maar aan het eerste lopen van een kind.

Het lopen wordt een automatisme en dat moet schrijven ook worden. Dat kan met legio herhalingen van soepel voortgaande bewegingen, door 't beheersen van de bewegingen, het genoeg erover en ook voor de vormen, die geschreven worden.

De tijd die het kind nodig heeft om een beetje te leren lezen (tot kerstvak.), wordt voor het schrijven gebruikt om aan te sluiten bij de motorische ontwikkeling, die het kind op schrijfg gebied al heeft: met drie jaar is de zogenoemde krabbelperiode begonnen.

Eerst met een stokje in het zand, een spoor trekken met de hak van je schoen, met de vinger een druppel volgen, die op een beslagen ruit naar beneden glijdt. Eerst gaat dat zonder erg, maar later ziet hij het spoor, dat het met zijn beweging gemaakt heeft. De gevolgen: belangstelling, enthousiasme, herhalingen. Wat later ontdekt het papier en potlood en "schrijft" kris en kras. De vreugde om het eigen kunnen is hierbij een onmisbare factor tot de schrijftechniek.

De krabbelperiode. Bij de eerste kriebels of krabbels zien we scherpe of hoekige, ronde en de beide door elkaar heen.

Geen twee kinderen maken dezelfde krabbels. Het persoonlijke, dat ook in 't praten, rennen, uitkomt, zien we al in het eerste "schrift". Dat zal de hele school door te merken zijn, al wordt het eigen handschrift pas na de puberteit stabiel.

Als het kind met 6 jaar op de basisschool zit, beheerst het (min of meer) verschillende bewegingen, het kan rennen, dansen, springen, spreken, en in groep 1 en 2 heeft het er andere motorische impulsen bij geleerd: knippen, scheuren, rijgen, frutselen, vingerverven, mozaïeken leggen, kleien, puzzelen, met de voeldozen spelen. Het is er motorisch door getraind en heeft meer kracht in de spieren gekregen, waar groep 3 mooi bij aan kan sluiten.

Schrijfpatronen

De school sluit zich aan de kleuterkrabbels aan. Er wordt tot kerst functioneel geoefend met de krabbels, die het kind natuurlijkerwijze meeneemt. Al oefenend komen ze tevoorschijn: de guirlande, de arcade, de zig-zag, en de golvende lijnen.

Er is tegenwoordig geen moderne methode, die het oefenen ermee niet voor korte of langere tijd aanbeveelt. De eraan bestede tijd is beslist geen verloren tijd!!!

Er kunnen alle mogelijke combinaties mee gemaakt worden, die de creativiteit van het kind bevorderen. Ze zijn niet alleen belangrijk voor 't voorbereidend schrijven, maar de letters in hun grondvorm en verbindingen worden er al uit gehaald.

Bovendien zijn ze voor de hogere groepen ook geschikt en om het schrift op peil te houden en om ze toe te passen als versieringen voor werkstukken, opstellen, uitnodigingen enz.: de esthetische vorming wordt ermee gediend.

Geen verloren tijd! De schrijfbewegingen worden geoefend en geautomatiseerd aan de hand van de schrijfpatronen. Het is een kwestie van geduld want schrijven is een moeilijke vaardigheid. Ga alleen maar na hoeveel spieren er niet gebruikt worden voor een patroon om het goed op papier te krijgen: de duimspieren, de spieren van de muis van de hand, spieren voor het buigen en strekken van de polsen, van de onderarm, van de bovenarm, en schoudergordel. Ze hebben allemaal een functie voor de uiteindelijke schrijfbeweging, elk onderdeel van de beweging is een prikkel naar de volgende.

Daarom moeten we er goed op letten, dat er geen verkeerde grondvormen in het bewegingsplan sluipen, want dat gevaar dreigt en ze zijn er gauwer in dan er weer uit. De weg naar automatisme is lang en zwaar. De moeilijkheid zit 'm vaak in de omhaal, als de schrijfrichting verandert, en hoe vaak moet dat niet. Wat er niet allemaal in zo'n klein hoofdje gebeurt moet niet onderschat worden.

Er is vaak een conflict tussen wél graag willen in het centrale zenuwstelsel, en het niet kunnen uit het eigen instrumentarium en dat wat het kind vast moet houden.

Gevolg: onzekerheid, tegenop zien, kramp in de handen en vingers, psychische spanningen, minder goede prestaties, dáár weer over in zitten en ga maar door, het kind belandt makkelijk in een vicieuze cirkel, waar 't steeds maar weer uitgehaald moet worden.

Daarom groot voordoen op het bord en in kleuren, want die spreken het kind aan. Het voorbeeld nadoen met de vingers in de lucht, droog op de bank, ook van groot naar klein.

Al naar gelang de groepssituatie kunnen ze er bij zitten, staan of ook liggen met het papier op de grond. Er wordt naar het aan tafel zitten toegewerkt.

Bij het voorschrijven op het bord is het beter de leerling met het gezicht naar het bord te zetten. De leerling moet het voorbeeld (van de anderen) niet op de kop zien.

Aansluiten bij de belevingswereld bij het aanbieden van het voorbeeld is nodig om belangstelling te wekken. De patronen moeten niet uit veel meer dan 3 elementen bestaan.

Volwassenen schrijven over het algemeen amper meer aan elkaar.

Met zulke elementen van 3 kan bijvoorbeeld een nieuw behangetje voor de kamer, stof voor een jurk of blouse "beschreven" worden. Dit biedt tegelijkertijd de mogelijkheid aan te moedigen om de ruimte van het papier te gebruiken. De meer bescheiden leerlingen zullen de neiging hebben om in een hoekje te gaan "schrijven".

Ook kan het papier in een bepaalde vorm geknipt (t-shirt) aangeboden worden. Het aandeel van de leerkracht in het schrijfproces is groot. Hoe beter hij/zij motiveert, des te beter de motivatie bij het kind. Een goede relatie leerkracht/kind is een voorwaarde voor een goed resultaat. Hoe goed de situatie wezen mag, de prestaties blijven ongelijk, het ene kind heeft meer aanleg dan het andere. Benadruk de feiten niet, maar beloon wat wel goed gaat; dat stimuleert.

Wordt het patroon uiteindelijk beheerst, dan kan het kleiner en kleiner gemaakt worden, tot ongeveer 3 á 4 mm. Als de grootte dan wisselt is niet erg. Wees ook tevreden met 10 á 15 mm. Van vrij in de ruimte schrijven wordt gaandeweg overgegaan op een steunlijn, of er vlak boven. Spoorlijnen kunnen beter niet worden gebruikt!

Het element ritme is nog niet genoemd. Bij de meeste patronen zijn wel passende kinderversjes te vinden. Dat komt het ritmisch schrijven ten goede. Het heeft ook z'n bezwaren. Het ene kind zingt makkelijker dan het andere, afgezien van degene die geen wijs kan houden. Bovendien komt de vrijheid in gedrang bij het klassikale corset, waar 't in gedaan wordt. Het is beter om het kind apart te laten neuriën, met kleine klasjes blijkt het goed te werken: het kind schrijft dan in z'n eigen ritme. Ritmisch tikken/kloppen kan ook: de onderdelen op kinderlijke manier benoemen en in de maat mee laten schrijven als de beweging van het schrijfpatroon wordt beheerst.

Vrijheid, blijheid heeft wel z'n grenzen. De kinderen zomaar wat te laten schrijven zonder te trainen is niet goed. Te vergelijken met pianospelen en vioolspelen en anders met voetballen. Te veel vrijheid voor een kind, dat nog in de groei van zijn persoonlijkheid zit, leidt tot verwildering. Net als bij het spelen aan de handhouding gedacht wordt, bij het balschoppen aan de voet, zo moet bij het schrijven de schrijfhygiëne in acht worden genomen. Er moet gecoacht worden, het wat en hoe zijn met elkaar verbonden. Daarbij is de gehele situatie van belang: een ontspannen, gezellige sfeer, maar ook het vasthouden aan een goede schrijfhouding zijn grondvoorwaarden.

Tot slot nog dit: steunpunten zijn de hele romp, de nek, boven-en onderarm, pols, handen en vingers. Terwijl er al schrijvend heel wat spieren actief zijn, moet het kind ook aan zijn schrijfwerk denken, het gereedschap dat hij vast moet houden en niet laten vallen. Daarom neigt het er naar het instrument extra stevig tussen de vingers te knijpen; terwijl dat het niet krampachtig moet gebeuren. Dat komt uit angst voort en die angst moet het kind uit het hoofd gepraat worden.

Waarom vrijheid en tegelijkertijd streng -op de houding en dergelijke- zijn? Omdat die de vrijheid niet mogen belemmeren. Als de omstandigheden goed zijn, de schrijfhygiëne geautomatiseerd is, is er niets dat tegenwerkt. Het schrijven op zich is al moeilijk genoeg. We kunnen er zelfs vanuit gaan dat de lichaamshouding van groot belang is, want dan is er maar een minimum aan inspanning nodig om te schrijven en gaat er geen energie verloren.

Wat niet moet worden vergeten is, dat een goed ontwikkeld en getraind spierstelsel nodig is, dat op alle delen van de schrijfbeweging scherp en secuur kan reageren. Daarom moeten de spieren van romp, armen, handen en vingers geoefend worden. Elke schrijfles begint en eindigt daarom met spieroefeningen, die ook als afwisseling geoefend worden.

Bewegingsoefeningen staan op pagina ...

Nog een paar opmerkingen:

Maak ongeveer om de vier weken de balans met het kind op, wat er allemaal in die tijd gedaan is en ga de resultaten na. Laat ook nog eens zien, hoe de patronen er precies uit zien. Bespreek fouten en prijs wat goed is, zo krijgen kinderen inzicht, vooral ook als het weer nieuw wordt.

De automatisering komt tot stand door ettelijke herhalingen, maar ook door voldoening over het al kunnen, de beheersing, door grip en inzicht en oog voor de vorm.

Niet te lang laten over of over (overtrekken), beter helemaal niet. Geen spoorlijnen, wel steunstreken.

Cijfers schrijven is een statische aangelegenheid, het hoort thuis bij het lettertekenen, dat geen schrijven is. Ik wou de suggestie doen ze in de rekenles of in de tekenles aan te leren. Het is in wezen tekenen, omdat daar niet mee gewacht kan worden tot na de kerstvakantie.

Uitgangspunten:

1 schrijven is het meedelen van gedachten en gevoelens door middel van grafische tekens:

2 zinvol schrijven kan pas als het kind een beetje kan lezen, tot zolang oefenen met schrijfbewegingen: schrijfpatronen die uit de kleuterkrabbels zijn gehaald:

3 lettertekenen is voor het leren schrijven eerder belemmerend dan een hulp.

4 doel van het schrijfonderwijs is de leerling een eenvoudig, duidelijk leesbaar, goed verzorgd en vlot geschreven verkeerschrift aan te leren om daar hun gedachten en gevoelens (voor anderen te lezen), in uit te drukken.

5 het schrijfproces verloopt zo:

- bewegingsoefeningen om de "schrijfspieren" los te maken en te houden
- schrijfpatronen inslijpen
- de schrijfletters en haar verbindingen uit de schrijfpatronen ontwikkelen
- het schrift automatiseren met regelmaat, druk, ritme en tempo
- overtrekblaadjes en spoorlijnen mijden, oefenen op blanco papier en papier met steunlijnen
- de lessen laten beginnen met bewegingsoefeningen, er ook mee eindigen en ter afwisseling gebruiken in de les
- linkshandigen van het begin af aan links oefenen met linkshellende richting, de schrijfpatronen ook en op goede liniatuur
- omdat schrijven een doorgaande beweging is kan die een kind door herhalingen, begrip en oog eigen worden gemaakt, dat automatiseringsproces vergt geduld, aandacht, en zin van kind en leerkracht, zal het doel optimaal gerealiseerd worden, daarom een duidelijke en kinderlijke aanbieding, vooral in het begin van groot naar klein en in kleur
- omdat het kind een persoonlijkheid is, mag het zijn eigen handschrift vrij ontwikkelen, het heeft ook z'n eigen gang en spraak, daarom laten we het vrij aangaande hoogte van de schrijfpatronen en letters, breedte, dikte enz. maar omdat het nog een persoonlijkheid in ontwikkeling is, wordt zijn vrijheid wel ingedamd, anders zou het kunnen verwilderen
- er mag in een klas wel verschillend geschreven worden, het kind moet schrijven leren voor het leven, de maatschappij en niet voor de school
- de correctie bestaat voor het grootste deel uit aanmoediging: niet de fouten aanstrepen, maar de goede prestaties aanwijzen en omcirkelen, omdat dat weer aanzet tot nog betere
- in het schrijfproces is het aandeel van de motivatie van de leerkracht groot en niet minder belangrijk is een goede vertrouwde verhouding leerkracht - leerling

Linkshandigen

Linkshandigen worden zo geboren of later zo gemaakt. Daarom zijn er uitgesproken linkshandigen en twijfelgevallen. De uitgesproken linkshandigen mogen niet van links naar rechts gedwongen worden, daar kunnen spraakstoornissen en andere frustraties van komen.

Wie zijn uitgesproken linkshandig?

- a) zij die alles met de linker hand doen en tegenzin in de rechterhand hebben.
Er zijn verschillende manieren om dat na te gaan.
 - bal op laten rapen (vangen)
 - iets door laten geven
 - deur open en dicht doen, uitdelen, bord uitvegen, bloemen water laten geven, enz.
- b) zij die ook linksvoetig en linksogig zijn, dat kan nagegaan worden bij het hinkelen, balschoppen en autopetten voor de voeten en voor de ogen door een kokertje of sleutelgat kijken.

Wat niet uitgesproken linkshandigen zijn, kunnen geleidelijk aan naar rechts omgeleid worden, omdat de hele maatschappij op rechts is ingesteld.

Opdrachten bij toch nog twijfelgevallen:

- wijs met de rechterhand het linkeroor aan en andersom
- wijs mijn rechteroog, hand enz. aan en andersom
- geef opdracht rechts of links naast iemand te gaan staan.

Is er niet uit te komen dan zijn er 2 mogelijkheden:

- a) als het kind grafische opdrachten, tekenen of schrijfpatronen maken, beter links dan rechts doet, laat hem dan links schrijven
- b) als het zich laat aanzien dat er met rechts op den duur ook goede resultaten verwacht mogen worden, laat het kind dan met op de rechterhand overgaan.

Bij zo'n beslissing moet wel gedacht worden aan (Pijning)

- a) de affectieve kant (duidelijke tegenzin om de rechterhand te gebruiken)
- b) hoe groot is de functie van de linkerhand
- c) hoe groot is het kwaliteitsverschil tussen werken met de rechter en de linkerhand (ook bij tekenen)
- d) ga de houding en de beweging van de rechterhand bij het schrijven na
- e) hoe lang zal de omleiding naar rechts ongeveer gaan duren, want dat moet niet te lang zijn
- f) houdt het kind tegenzin in rechts, dan niet langer doorgaan met proberen: wel vragen: kan het het aan?

De beslissing vergt aanhoudende observatie.

Staat links vast, dan:

- a) een linkshellend schrift aanleren
- b) daarbij moet het schrift zo schuin liggen, dat de liniatuur van links naar rechts schuin afloopt (spiegelbeeld van rechts)
- c) dan gaat de schrijvende hand zo onder het geschrevene langs dat er geen kans op vlekken is

Om de linkshandigen er meteen bij komst op school al voorlopig uit te schiften, laten we hen een paar eenvoudige schrijfpatronen namaken: twijfelt het kind om links te beginnen

Nog een paar handige opdrachten:

- eigen naam laten tekenen
- een plaatje laten kleuren
- knikkeren en
- een doosje met blokjes ofzo laten uitpakken
- een huisje, een boompje, een bloempje of een beest met de rechter en linkerhand laten tekenen en de resultaten vergelijken: dit vaker dan één keer nagaan.

De kruis en cirkelproef is ook een beproefd middel: eerst een kruis tekenen, dan een cirkel er omheen trekken, dit met de linker en de rechterhand tekenen, en vergelijken.

Schrijfmateriaal voor linkshandigen:

- geen spitse punten
- aparte pennen voor linkshandig gebruik
- geen glad papier

schriftligging: zie boven aan deze pagina.

schrijfhouding en pengreep gelijk aan die van rechtshandige kinderen

de linker pols mag niet te erg gebogen zijn (schrijfkramp)
denk om de houding romp en hoofd

Als een linkshandig kind op het bord moet schrijven, kan dat 't best met strepen op bord te trekken van links boven naar rechts onder, idem ook zulke hulplijnen op het blanco papier, het resultaat is linkshellend.

denk om goede verlichting en om de rechtse inval
carrévorm zitten is af te raden, omdat het kind in spiegelbeeld afkijkt, dat geldt ook voor rechtshandige kinderen

Schriftligging bij het linkshandige kind:

Links: de neerhalen loodrecht op de tafelrand en op de oog-as, achteroverhellend op de liniatuur.

Rechts: de neerhalen evenwijdig met de tafelrand en onder een hoek van 60 graden met de liniatuur, resultaat rechtshellend schrift, de tors mag hierbij wel draaien. De hoeken van 30 en 60 graden zijn variabel (niet te veel)

Bij rechts kan het kind, net als bij rechtshandig schrift, de handen voor het schrift uit bewegen en onder de schrijflijn blijven, de neerhalen komen loodrecht, zodat verkeerde schouder en polshouding niet nodig zijn, het schrift ligt vanzelf achterover, maar dat mag.

Bij links ligt het schrift schuin (tegen 60 graden), de letters worden rechtshellend geschreven; de neerhalen komen zowat evenwijdig met de tafelrand te lopen: voordeel van dit systeem is, dat de schrijfbeweging samenvalt met de natuurlijke beweging van de schrijvende vingers. Nadeel is, dat het geschrevene erg "gekanteld" op de op de schrijver over komt en hij zal het hoofd dan ook naar rechts draaien voor de visuele contrôle. En het geschrevene werk komt heel anders over op de schrijver dan het gedrukte schrift bij het lezen.

III. Kind, school en schrijven. v/d Pavert/Zuiderveld

Bezwaren tegen lettertekenen.

- 1) het is geen schrijven, maar kopieëren. De kinderen zien de structuur niet.
- 2) schrijven is een doorgaande beweging, die in de letter, in het woord ontstaat, het voorbeeld moet totaliteit zijn en drukletters kunnen niet verbonden worden.
- 3) de richting van drukletters en daar moet ook niet van worden afgeweken, is loodrecht, die van schrijffletters hoort lichthellend naar rechts te wezen, de schrijfrichting berust op een heel ander bewegingssysteem van handen en arm.
- 4) de lettervorm is ongelijk: a b f r s t, en kinderen komen niet makkelijk vrij van de vorm, die het eerder geleerd heeft.
- 5) kopieëren is niet zo makkelijk als vaak wordt gedacht.
- 6) kinderen met minder aanleg en kinderen met prédispositie voor leeszwakte worden door het "schrijven" in niet verbonden drukletters erg gehinderd in het actief en passief omgaan met de structuur van de woorden.
- 7) verbeter als een kind een letter bijv. een o of een cijfer "verkeerd om" maakt.
- 8) cijfer schrijven is gelijk aan lettertekenen een statische aangelegenheid maar het kan niet zonder, vaak zou het beter zijn, dat in de rekentijd aan te leren.

Bij 2:

tekenen wordt vaak met korte strekjes gedaan en dat is niet de vloeiende doorgaande beweging van het schrijven, wat blokschrift betreft, dat moet met het letter voor letter spellen van het woord worden vergeleken, met véél inspanning komt het er wel uit, maar het is verre van efficiënt.

Voor en tegen van overtrekblaadjes.

(Aa.:stijl van iemand anders)

Voor:

de kinderen doen het graag

het geeft voldoening
de leerkracht ziet resultaat
En daarom wordt het vaak te lang volgehouden, terwijl bij dat "te lang" de nadruk op ordelijk en netjes komen te liggen.

Tegen:

door dat ordelijk en netjes wordt het kind peuteren bijgebracht, overtrekken lijkt zo makkelijk, maar is te moeilijk voor veel kinderen, overtrekken werkt remmend.

Het overtrekken zal voor vlot en soepel voortgaan als het kind een goede bewegingsvoorstelling heeft van wat hij overtrok en dat dus al zonder te veel inspanning zo kan worden geschreven.

Vooroefenen kan daarom beter vrij gebeuren op blanco papier, het kind moet vooral bij het eerste schrijven bewegingsvrijheid hebben. (Aa.: net als bij het leren lopen)

Eerst op blanco papier en dan op papier met steunlijnen. Schrijven op blanco papier geeft het kind tegelijkertijd de gelegenheid een keuze te maken van grootte, afstand, en ruimteverdeling (ruimtelijk inzicht).

Algemene schrijfvoorwaarden

1. een rustige ontspannen sfeer
2. niet vlak voor of na het speelkwartier
3. goede bank en zithoogte
4. goed licht
5. goede zithouding
6. goede schrifligging
7. extra aandacht voor de linkshandigen
8. de inzet van het kind moet het zwaarst wegen
9. extra oefenen van groot naar kleiner (kleur)
10. de correctie aanpassen aan de moeilijkheidsgraad van de beweging

Een schrijfles maakt een kind moe, daarom de duur van de les bij het kind aanpassen;

af en toe de vinger op de pen even optillen en de schrijfhand bij vermoeidheid even "afslaan";

verkrampte en bibberige schrijvers schrijven vaak te ordelijk. Laat zulke kinderen meer tempo opbrengen, dan wordt de schrijfbeweging wel vlotter, anders het passende patroon nog eens oefenen;

een goede hulp is ook de hand van de leerkracht om die van het kind, en zo de bedoeling laten voelen, als het kind voelt waar het om gaat, komt het meestal wel goed;

onder de schrijfles in carrévorm zitten is niet aan te raden, om de lichtinval niet, en omdat de leerlingen bij elkaar afkijken, ze zien het voorbeeld dan op de kop;

het tafelblad moet lichthellend aflopen naar het kind toe (denk om de lichte buiging van het bovenlichaam).

Lichaamshouding

1. natuurlijk, ontspannen, rechte rug, het hoofd licht naar het schrijfblad gebogen;
2. afstand ogen-schrift ongeveer 20 á 25 cm
3. de schouder evenwijdig met de tafelrand, geen opgetrokken schouders, borst niet stijf tegen de tafelrand aan
4. een kind dat rechtop zit, moet met de ellebogen op de tafel kunnen steunen:
5. als het kind met de rug tegen de leuning van de stoel aan zit, moet het de schouders recht naar beneden en de voeten plat op de grond kunnen hebben:
6. de beide onderarmen rusten precies onder de ellebogen op de tafel:
7. de linkerhand houdt het papier op de plaats, bij linkshandigen de rechterhand:
8. voor rechtshandigen moet het licht van links komen, voor linkshandigen van rechts (schaduw)

Bank of stoelhoogte

Pijning geeft het volgende statistiekje:

<u>Lengte</u>	<u>Tafelhoogte</u>	<u>Zithoogte</u>
minder dan 121 cm.	53 cm	29 cm
121 - 130	57 cm	32 cm
131 - 140	61 cm	35 cm
141 - 150	65 cm	38 cm
151 - 160	69 cm	41 cm
161 - 172	73 cm	44 cm
groter dan 172	77 cm	47 cm

(met schoenen aan gemeten)

Schriftligging:

Bij rechtshandigen en linkshandigen ligt het schrift of papier (bij het beginpunt van het schrijven) midden voor de leerling met een hoek van ongeveer 20 graden van de tafelrand, bij rechtshandigen schuin naar rechts, bij de linkshandigen schuin naar links, bij hen ligt het schrift of papier in spiegelbeeld van de rechtshandigen (het woord "spiegelbeeld" zegt het vanzelf niet juist, want dan zou een linkshandig kind van rechts naar links moeten schrijven.)

de oogafstand van het schrijfblad is ongeveer 25 á 30 cm.

Penhouding:

1. de hand en de onderarm, de muis van de hand en het eind van de pink liggen op tafel,
2. de pen rust op het voorste lid van de middelvinger en wordt erop gehouden door een lichte druk van de duim,
3. de wijsvinger ligt lichtgebogen op de pen of ander schrijfgereedschap,
4. de middel- en ringvinger rusten op de pink,
5. het schrijfschrift niet te laag vast houden, de duim niet lager dan de wijsvinger, de wijsvinger niet te krom houden,
6. bij de linkshandigen steunt de schrijfhand op de einden van ringvinger en pink.

7. het schrijfblad alleen met de handwortel en het eind van de pink aanraken, de wortel van de hand is naar beneden gekeerd

Schrijfmateriaal:

Het papier moet niet te glad zijn, een lichte weerstand moet overwonnen kunnen worden, voor het inoefenen is behang- teken- of stencilpapier geschikt.

Voor het schrijfmateriaal geldt, dat er bij lichte druk een goed spoor moet komen: waskrijt, kleurkrijt, zacht potlood, (viltstift), de vulpen is het beste instrument. (gelpen)

Vooraf beginners moeten niet met een balpen schrijven; balpennen hebben geen veerkracht, de punt rolt en is dus niet vast, biedt geen weerstand, glijdt weg. Een balpen is te glad in de hand, drukt door, er komen vlekken en drukpunten van. (Aa. door de rubberen grip niet meer van toepassing)

Viltstiften geven mooie sprekende kleuren, maar vloeien door, nylonstiften zijn beter.

Niet met te dikke stiften laten schrijven, bijv. niet met een vierkleurige balpen. Zeshoekig materiaal is het beste. (Aa. driekantige kleurpotloden)

De cijfers.

De cijfers moeten heel gauw uitgelegd worden, omdat er anders gemakkelijk fouten in geschreven worden, die er moeilijk weer uit te krijgen zijn: verkeerde richting of vorm!

Daarom vaak oefenen, liefst in een apart cijferschrift. De suggestie om ze bij de rekenles aan te leren ligt er, maar omdat het in wezen tekenen is (statisch) zou het ook bij tekenen kunnen worden gedaan. (zie pag. 6)

Algemeen ontspannende bewegingsoefeningen.

- romp buigen en los met de armen draaien
- romp voorover laten vallen en de armen soepel langs de zwaaien
- vanuit spreidstand naar hurkzit gaan en de armen op en neer bewegen, naar opzij en naar voren
- spreidstand romp voorover, om en om naar links en naar rechts en de armen los mee laten bewegen
- op de rug liggen en als een paling over de vloer rollen, op de rug luchtfietsen
- op het lijf: zwemslag maken, eerst met de schouders, dan met de armen, dan met de schouders en armen tegelijk
- met de voeten tegen elkaar aan kleine sprongetjes maken
- rennen, springen, hinkelen, vallen enz.
- alle soorten balspelen

Oefeningen om helemaal los te komen.

- goed gapen: armen omhoog en terug trekken, gapen en armen laten vallen: "wat ben ik moe"
- "ik kan niet meer": slap hangende onderarmen, de bovenarmen optrekken en laten vallen
- luie armen: de armen met de ellebogen op de tafel en in verschillende richtingen op de tafel laten vallen, de handen naar elkaar toe
- lui lopen met doorgezakte knieën en hangende armen
- zijn je handen schoon? onderarmen op de tafel en de handen laten zien (slap)
- hangende armen: handen losjes schudden, zoals er wel tegen de geschud wordt
- handen ballen en weer laten hangen

Schouder- en armspieroefeningen.

- zwembeweging
- armzwaaien: horizontaal, vertikaal en kruislings
- liedjes met bewegingen zingen
- met gestrekte armen spiraalbewegingen maken, steeds groter, eerst van binnen naar buiten, dan andersom
- schouders op en neer, eerst beide tegelijk, dan om en om de linker en de rechter
- handen op 't hoofd, de linkerarm strekken en terug, de rechterarm strekken en weer terug
- balspelletjes
- touwdansje
- (oefeningen schrijven zonder pen)

Imitatieoefeningen

- vliegbewegingen, wickslagen vanuit de schouders (grote vogels)
- idem vanuit de pols (kleine vogels)
- koffie malen met de rechter- en de linkerhand, horizontaal en verticaal
- pap roeren: grote en kleine rondjes in beide richtingen
- aan het orgel draaien: horizontaal en verticaal
- room kloppen: goed voor het handgewricht
- spons uitknijpen: handen dicht en open
- vogeltjes vanuit de dichte hand vrij laten, met kracht openen
- handpalm naar beneden: vingers openen en weer sluiten
- roeien: staand en zittend: een boot voortbomen
- visnet inhalen: vooruit, de armen om de beurt strekken en buigen
- aker uit put of bak optrekken met lange halen
- iemand uitzwaaien: geheel ontspannen
- gewichten van een Friese staartklok optrekken
- pepernoten strooien
- aankloppen met de knokkel van de wijs- en middelvinger
- ga bij me weg: met 2 handen in verschillende richtingen gebaren
- wat is het heet: met beide handen lucht naar iemand waaien
- de harp tokkelen, met alle vingers, of ook met één (schrift is harp)
- mandoline of gitaar spelen en er een wijsje bij zingen of neurieën, het schrift is speelwerktuig, lineaal in de linkerhand, met de duim naar beneden, wijs- en middelvinger naar boven tokkelen

- hout zagen, ook schokkerig/hoeksgewijs
- met de vingers ritmisch op de tafel trommelen
- zaaien met wijde armbeweging
- geld tellen
- garen opwinden met naar buiten gerichte ellebogen
- grote en kleine rondes, ovalen en spiralen zonder schrijfgereedschap op tafel schrijven (Aa.:zandtafel, scheerschuim)

Hand- en vingeroefeningen

- de handen vanuit de polsen naar binnen en naar buiten draaien
- met duimen de vingertoppen na elkaar aanraken: hoe langer hoe vlugger: beide handen
- met de pols op tafel de vingertoppen na elkaar op de tafel laten tikken: rechterhand, linkerhand en tegelijk
- de onderarm op tafel, palm naar beneden en dan de handen vanuit de pols naar binnen en naar buiten draaien, rechter arm, linker arm en tegelijk
- de onderarm op tafel, de handen naar voren, dan eerst de rechterarm vanuit de elleboog naar binnen en naar buiten zwaaien en terug, ook met de linkerarm en ook met beide tegelijk
- de onderarm op tafel, de handpalm naar beneden, vanuit de pols de handen draaien
- de handpalm op en neer, op en neer: de rechter, de linker en samen
- de handpalm op tafel, de vingers één voor één van tafel optillen, de andere ondertussen op tafel houden, rechter handpalm, linker handpalm en tegelijk

Oefeningen voor handen en vingers vanuit sociale functies (dagelijkse oefeningen).

- handen wassen en afdrogen	- schoenen poetsen
- haar kammen	- bloemen begieten
- knopen los en vast maken	- tafel afvegen
- veters los en vast maken	- bord schoonvegen
- doekjes uitwassen en uitwringen
en aan de lijn knijperen	- jas aan en uit doen
- liedjes met bewegingen (in de maneschijn; kriebelversjes; er komt een muisje aangelopen)	
- enz.	